

ỨNG XỬ CỦA GIA ĐÌNH VỚI NGƯỜI CAO TUỔI SỐNG TẠI CÁC TRUNG TÂM DƯỠNG LÃO (1)

Vũ Thu Trang

Học viện Khoa học xã hội

TÓM TẮT

Kết quả nghiên cứu 699 người cao tuổi tại 7 trung tâm dưỡng lão cho thấy đa số người cao tuổi được khảo sát cho rằng ứng xử của gia đình với người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão ở mức bình thường. Tỷ lệ ý kiến cao nhất thuộc về đánh giá gia đình ít hoặc không đến thăm, bỏ mặc người cao tuổi ở trung tâm, không động viên về tinh thần, không quan tâm đến đời sống vật chất của người cao tuổi. Điều này cho thấy hành vi ứng xử của gia đình với người cao tuổi sống tại trung tâm dưỡng lão chưa được tốt. Người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão đa số không hài lòng với cách ứng xử của gia đình với họ. So với cách ứng xử của gia đình truyền thống thì đây là sự thay đổi theo chiều hướng tiêu cực.

Từ khóa: Ứng xử; Người cao tuổi; Con cháu; Trung tâm dưỡng lão

Ngày nhận bài: Tháng 11/2020; **Ngày duyệt đăng bài:** 20/12/2021

1. Giới thiệu

Đã từ lâu, tôn trọng, kính mến, quan tâm với người cao tuổi trong gia đình và xã hội đã trở thành những chuẩn mực sống quan trọng trong văn hóa của con người nói chung, đặc biệt của người phương Đông và người Việt Nam nói riêng. Đến những dịp quan trọng như ngày lễ, tết con cháu về quây quần bên ông bà, bố mẹ chăm sóc, dâng lên những món quà cùng tấm lòng thành kính, thắp những nén hương lên tổ tiên. Trọng người già đã trở thành một nét

đẹp trong văn hóa của người Việt từ bao đời nay. Đó là đạo hiếu với cha mẹ, ông bà. Những chuẩn mực sống này được giáo dục và truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác. Nó ăn sâu vào tâm trí mỗi người, nó trở thành một nét văn hóa phổ biến trong đời sống xã hội.

Ngày nay, trong bối cảnh của kinh tế thị trường, khi mà cuộc sống trở nên hối hả hơn, bận rộn hơn, nhiều khi các giá trị vật chất được quan tâm nhiều hơn các giá trị tinh thần, sự bận rộn của cuộc sống mưu sinh khiến đạo hiếu thảo của con cháu, quan tâm chăm sóc người cao tuổi trong gia đình có những thay đổi theo chiều hướng tiêu cực. Con cháu dành ít thời gian hơn cho sự quan tâm tới ông bà, cha mẹ. Họ sống vì bản thân mình nhiều hơn, dành cho công việc nhiều hơn. Điều này phần nào làm phai nhạt đi chữ hiếu mà bao đời nay ông cha chúng ta luôn quý trọng.

Bài viết này muốn bàn về chữ hiếu, sự quan tâm của con cháu đến người cao tuổi ở một môi trường đặc biệt - đó là người cao tuổi đang sống ở các trung tâm dưỡng lão. Đây là những người cao tuổi có gia đình nhưng vì lý do nào đó phải vào sống ở các trung tâm dưỡng lão. Môi trường sống mới này là một phép thử về đạo làm con, về chữ hiếu của con cháu với người cao tuổi. Qua kết quả nghiên cứu này cũng giúp cho chúng ta thấy sự thay đổi của chữ hiếu trong bối cảnh kinh tế thị trường và hội nhập hiện nay và cũng cho chúng ta biết khía cạnh tinh thần của chất lượng cuộc sống ở người cao tuổi trong các trung tâm dưỡng lão.

Vấn đề gia đình nói chung và ứng xử trong gia đình đã được nhiều tác giả quan tâm. Có thể nêu ra một số nghiên cứu sau: Tác giả Scott Colltreane và Randall Collins (2001) trong cuốn sách “Xã hội học về hôn nhân và gia đình - Giới, tình yêu và của cải” đã phân tích khá sâu về tình yêu trong gia đình, sự biến đổi của gia đình. Tác giả Leopold Cadriere và Pierre Gourou trong tác phẩm nổi tiếng của mình “Người nông dân châu thổ Bắc Kỳ”, đã phân tích về giá trị con trai, tư tưởng trọng nam khinh nữ, giá trị con cái trong gia đình Việt Nam. Điều đáng chú ý là những quan niệm giá trị này của gia đình được Nhà nước và cộng đồng ủng hộ (Lê Thị Quý, 2011). Những vấn đề về gia đình Việt Nam truyền thống, biến đổi của gia đình truyền thống trong xã hội hiện đại, vấn đề hôn nhân, dòng tộc, quan hệ gia đình được phân tích trong các công trình nghiên cứu của các tác giả như Phan Kế Bính, Toan Ánh, Nhất Thanh, Phạm Côn Sơn, Vũ Ngọc Khánh, Vũ Tuấn Huy, Vũ Mạnh Lợi, Nguyễn Hữu Minh, Lê Ngọc Văn.

Trong cuốn sách “Các mối quan hệ trong gia đình Việt Nam” (2011) do Bộ Văn hóa - Thể thao và Du lịch, Viện Gia đình và Giới, tổ chức UNICEF Việt Nam đã công bố đã phân tích sâu về các mối quan hệ trong gia đình. Bằng những số liệu khảo sát thực tiễn, cuốn sách đã phân tích các mối quan hệ cha mẹ - con cái; quan hệ giữa những người cao tuổi và con cháu; tình trạng bạo lực trong gia đình.

2. Phương pháp nghiên cứu

- Mẫu khảo sát

Đề tài khảo sát 699 người cao tuổi tại 7 trung tâm dưỡng lão. Đặc điểm của mẫu khảo sát như sau:

Bảng 1: Mẫu khách thể khảo sát

TT	Đặc điểm		Tỷ lệ (%)
1	Tuổi	Dưới 70 tuổi	50,5
		Trên 70 tuổi	49,5
2	Giới tính	Nam	44,5
		Nữ	55,5
3	Học vấn	Không biết chữ	36,0
		Cấp 1-2	33,7
		Cấp 3	14,9
		Trung cấp trở lên	15,4
4	Tình trạng gia đình	Không có con/không có gia đình	12,3
		Có con/có gia đình	87,7
5	Thời gian sống trong trung tâm dưỡng lão	Dưới 1 năm	16,9
		Từ 1-5 năm	50,4
		Từ 5 - 10 năm	20,5
		Trên 10 năm	12,2

Phân tích số liệu bảng 1 cho thấy mẫu khách thể khảo sát có tỷ lệ người dưới 70 tuổi và từ 70 trở lên gần bằng nhau. Những người dưới 70 tuổi là những người tuổi từ 60 đến 70. Người cao tuổi nhất của nhóm từ 70 tuổi trở lên được khảo sát là 81 tuổi.

Số người cao tuổi được khảo sát là nữ cao hơn số người cao tuổi là nam. Đa số người cao tuổi có trình độ học vấn thấp, trong đó có 36% không biết chữ và 33,7% có trình độ học vấn cấp 1.2 cũ. Sở dĩ có tình trạng này là do nhiều người cao tuổi có hoàn cảnh gia đình khó khăn, không có điều kiện đi học hoặc không được học lên cao. Số người cao tuổi có học vấn cấp 3 và trung cấp trở lên đều ở độ tuổi dưới 65 tuổi và là cán bộ, công chức hoặc công nhân.

- Địa bàn khảo sát

Địa bàn khảo sát là 7 trung tâm dưỡng lão: 1) Trung tâm Bảo trợ xã hội IV Ba Vì, Hà Nội; 2) Trung tâm Chăm sóc người cao tuổi Thiên Đức, Từ Liêm, Hà Nội; 3) Trung tâm Nuôi dưỡng và cung cấp dịch vụ công tác xã hội tỉnh Thừa Thiên Huế; 4) Trung tâm Bảo trợ người già Thiên Ân Dòng Trinh Vương Mẫu Tâm, Thủ Đức, thành phố Hồ Chí Minh; 5) Trung tâm Dưỡng lão Thị Nghè thành phố Hồ Chí Minh; 6) Nhà Nuôi dưỡng người già và trẻ em không nơi nương tựa thành phố Cần Thơ; 7) Mái ấm tình thương Chùa Diệu Pháp thành phố Hồ Chí Minh.

- Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp nghiên cứu chủ yếu là phương pháp điều tra bằng bảng hỏi, phương pháp phỏng vấn sâu. Nội dung nghiên cứu đề cập đến nhiều vấn đề chất lượng sống của người cao tuổi trong các trung tâm dưỡng lão. Trong bài viết này chúng tôi chỉ tập trung phân tích về hành vi ứng xử của gia đình với người cao tuổi sống tại các trung tâm dưỡng lão.

3. Kết quả nghiên cứu

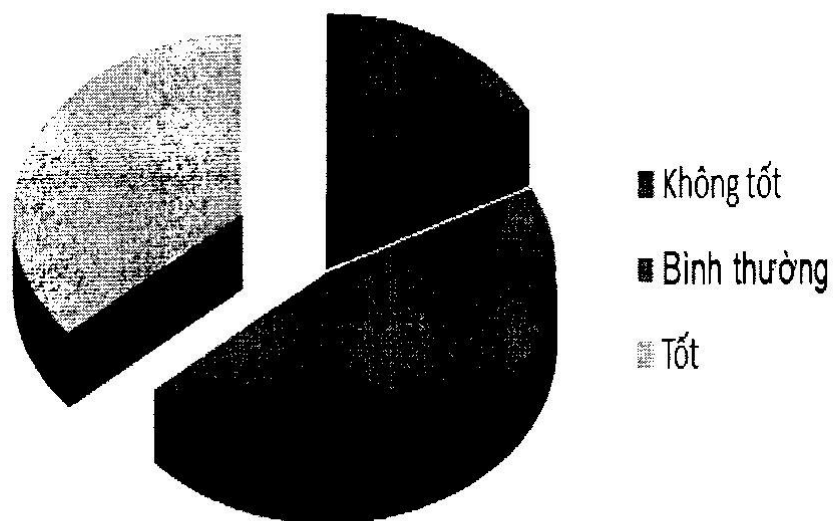
3.1. Đánh giá chung về ứng xử của gia đình với người cao tuổi

Kết quả khảo sát chung về ứng xử của gia đình với người cao tuổi sống tại các trung tâm dưỡng lão được phản ánh qua bảng số liệu sau:

Bảng 1: Đánh giá chung về ứng xử của gia đình với người cao tuổi

TT	Mức độ ứng xử	Tỷ lệ %
1	Ứng xử ở mức không tốt	17,4
2	Ứng xử ở mức bình thường	46,2
3	Ứng xử ở mức tốt	36,4
	Tổng	100

Số liệu bảng 1 và quan sát biểu đồ 1 cho thấy đa số người cao tuổi được khảo sát cho rằng ứng xử của gia đình với họ tại trung tâm dưỡng lão ở mức bình thường. Tỷ lệ này chiếm 63,6%, trong đó có 17,4% cho là không tốt và 46,2 cho là bình thường. Có hơn 1/3 số người được hỏi đánh giá hành vi ứng xử này ở mức tốt.

Biểu đồ 1: Đánh giá chung về ứng xử của gia đình với người cao tuổi

Điều này cho thấy hành vi ứng xử của gia đình với người cao tuổi sống tại trung tâm dưỡng lão chưa được tốt. Người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão đa số không hài lòng với cách ứng xử của gia đình với họ. So với cách ứng xử của gia đình truyền thống thì đây là sự thay đổi theo chiều hướng tiêu cực.

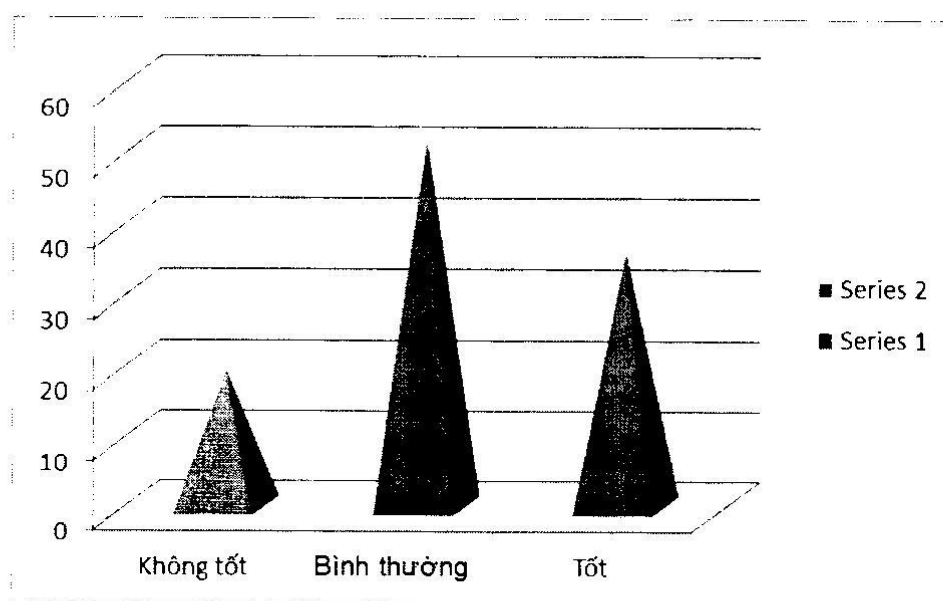
Hành vi ứng xử của gia đình với người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão được tìm hiểu ở hai khía cạnh: Ứng xử của vợ/chồng với người cao tuổi và ứng xử của con/cháu với người cao tuổi

3.2. Đánh giá về ứng xử của vợ/chồng với người cao tuổi

3.2.1. Đánh giá chung về ứng xử của vợ/chồng với người cao tuổi

Kết quả khảo sát chung về ứng xử của vợ/chồng với người cao tuổi sống tại các trung tâm dưỡng lão được phản ánh qua biểu đồ sau:

Quan sát biểu đồ 2 cho thấy ứng xử của vợ hoặc chồng với người cao tuổi có tỷ lệ đa số ở mức bình thường và không tốt, trong đó mức bình thường chiếm tỷ lệ cao nhất. Có tới 66.5% số người cao tuổi được hỏi cho rằng ứng xử của vợ hoặc chồng với họ chưa tốt và bình thường. Chỉ có 1/5 số người được hỏi cho là ứng xử tốt. Như vậy, vì lý do chủ quan và khách quan nào đó mà vợ hoặc chồng của người cao tuổi chưa quan tâm đúng mức đến họ tại các trung tâm dưỡng lão.

Biểu đồ 2: Đánh giá chung về ứng xử của vợ/chồng với người cao tuổi

3.2.2. Biểu hiện ứng xử của vợ/chồng với người cao tuổi tại trung tâm dưỡng lão

Kết quả khảo sát chung về biểu hiện cụ thể ứng xử của vợ/chồng với người cao tuổi sống tại các trung tâm dưỡng lão được phản ánh qua bảng số liệu sau:

Bảng 2: Biểu hiện ứng xử của vợ/chồng với người cao tuổi tại trung tâm dưỡng lão

TT	Biểu hiện ứng xử	Tỷ lệ %
1	Không đến trung tâm dưỡng lão thăm hỏi, không gọi điện động viên, không quan tâm đến cuộc sống ăn ở và sức khỏe	23,7
2	Rất ít khi đến thăm hỏi động viên tại trung tâm dưỡng lão, ít khi đến chăm sóc về vật chất và tinh tại trung tâm dưỡng lão	46,6
3	Luôn thể hiện tình yêu thương, sự quan tâm đến đời sống vật chất và tinh thần tại trung tâm dưỡng lão, thường xuyên đến thăm hỏi tại trung tâm dưỡng lão	29,7
	Tổng	100

Kết quả khảo sát tại bảng 2 cho thấy đa số người cao tuổi được khảo sát cho rằng vợ hoặc chồng rất ít quan tâm đến họ tại trung tâm dưỡng lão. Cụ thể là có 46.6% cho là vợ hoặc chồng “Rất ít khi đến thăm hỏi động viên tại trung tâm dưỡng lão, ít khi đến chăm sóc về vật chất và tinh tại trung tâm dưỡng lão”. Có một tỷ lệ đáng kể với 23,7% người cao tuổi cho rằng vợ hoặc chồng “Không đến trung tâm dưỡng lão thăm hỏi, không gọi điện động viên, không

quan tâm đến cuộc sống ăn ở và sức khỏe”. Chỉ có gần 1/3 số người cao tuổi được khảo sát cho rằng vợ hoặc chồng của họ “Luôn thể hiện tình yêu thương, sự quan tâm đến đời sống vật chất và tinh thần tại trung tâm dưỡng lão, thường xuyên đến thăm hỏi tại trung tâm dưỡng lão”.

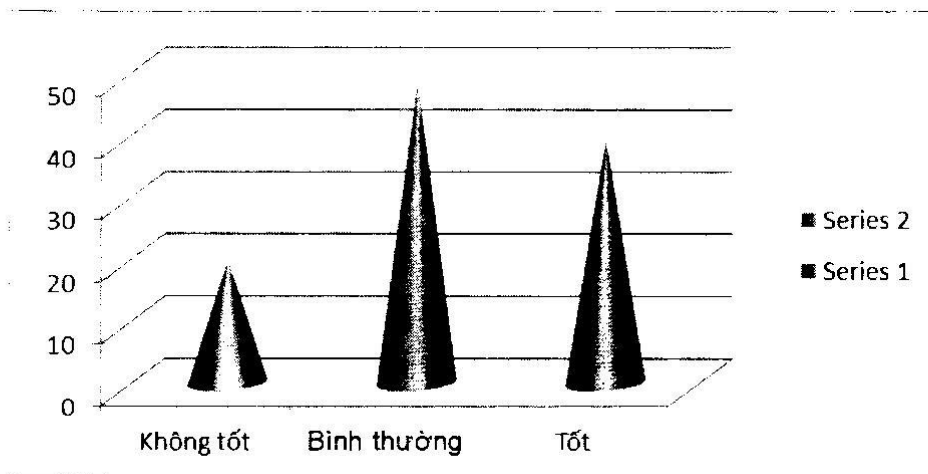
Kết quả phỏng vấn sâu cho thấy tại sao có gần 1/4 người cao tuổi không có vợ hoặc chồng đến trung tâm dưỡng lão thăm hỏi, không gọi điện động viên, không quan tâm đến cuộc sống ăn ở và sức khỏe của người cao tuổi tại trung tâm dưỡng lão. Với những người này có một số vợ hoặc chồng đã mất, con cái bận công việc ở nhà buồn chán họ phải vào sống ở trung tâm dưỡng lão để được chăm sóc và có người đồng lứa để giao tiếp. Những người còn vợ hoặc chồng những không đến thăm được hay ít khi đến thăm hoặc ít quan tâm đến người cao tuổi ở trung tâm dưỡng vì những người vợ hoặc chồng này đều là người cao tuổi, sức khỏe yếu nên không vào trung tâm thăm hỏi được.

Một số gia đình vẫn đến thăm và quan tâm đến đời sống của người cao tuổi vì những người vợ hoặc chồng này còn sức khỏe, có tình yêu thương cao với người cao tuổi ở trung tâm. Họ vẫn luôn nhớ về nhau, quan tâm đến nhau như gọi điện thoại, vào thăm, hoặc gửi quà qua con cháu.

3.3. Đánh giá về ứng xử của con/cháu với người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão

3.3.1. Đánh giá về ứng xử của con/cháu với người cao tuổi

Kết quả khảo sát chung về ứng xử của con/cháu với người cao tuổi sống tại các trung tâm dưỡng lão được phản ánh qua biểu đồ sau:

Biểu đồ 3: Đánh giá về ứng xử của con/cháu với người cao tuổi

Quan sát biểu đồ trên cho thấy đa số người cao tuổi được hỏi cho rằng con cháu ứng xử bình thường và không tốt với người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão (65,7%), trong đó ứng xử bình thường chiếm tỷ lệ cao nhất (46.2%). Có hơn 1/3 số người cao tuổi được hỏi cho rằng con/cháu ứng xử tốt với họ. Như vậy, người cao tuổi được khảo sát không thật hài lòng với ứng xử của con/cháu đối với họ tại trung tâm dưỡng lão. Kết quả khảo sát về những biểu hiện cụ thể của hành vi ứng xử này sẽ cho ta hiểu tốt hơn về mức độ hài lòng và chất lượng cuộc sống về mặt tinh thần của người cao tuổi tại các trung tâm dưỡng lão.

3.2.2. Biểu hiện cụ thể ứng xử của con/cháu với người cao tuổi

Kết quả khảo sát về biểu hiện cụ thể ứng xử của con/cháu với người cao tuổi sống tại các trung tâm dưỡng lão được phản ánh qua bảng số liệu sau:

Kết quả khảo sát các biểu hiện cụ thể ứng xử của con/cháu với người cao tuổi ở các trung tâm dưỡng lão cho thấy những biểu hiện tiêu cực trong ứng xử của con, cháu với người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão chiếm đa số (63,3%). Điều này thể hiện ở hai khía cạnh: Con /cháu thỉnh thoảng mới vào thăm tại trung tâm dưỡng lão, ít khi thăm hỏi động viên, ít khi quan tâm đến đời sống vật chất tại trung tâm chiếm tỷ lệ cao nhất với 34,8% và Con cháu không đến thăm, bỏ mặc người cao tuổi ở trung tâm, không động viên về tinh thần, không quan tâm đến đời sống vật chất của người cao tuổi với 28.5%, chiếm vị trí thứ 2.

Bảng 3: Đánh giá biểu hiện cụ thể ứng xử của con/cháu với người cao tuổi

TT	Biểu hiện cụ thể	Tỷ lệ %
1	Con/cháu vẫn tôn trọng, yêu thương và đối xử tốt với người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão (Hỏi ý kiến về những vấn đề quan trọng của gia đình; chăm sóc về vật chất...)	16.4
2	Con cháu vẫn thường xuyên đến thăm hỏi tại trung tâm, động viên khi ốm đau, khi băn khoăn, lo lắng.	20.3
3	Con /cháu thỉnh thoảng mới vào thăm tại trung tâm dưỡng lão, ít khi thăm hỏi động viên, ít khi quan tâm đến đời sống vật chất tại trung tâm.	34,8
4	Con cháu không đến thăm, bỏ mặc người cao tuổi ở trung tâm, không động viên về tinh thần, không quan tâm đến đời sống vật chất của người cao tuổi	28,5
	Tổng	100

Kết quả phỏng vấn sâu cho thấy sở dĩ con cháu ít quan tâm, ít vào thăm vì họ bận cuộc sống mưu sinh, bận lo cho việc học hành của con, ít có thời

gian vào thăm bố/mẹ hoặc ông/bà. Điều đáng chú ý là có một tỷ lệ đáng kể con/cháu không quan tâm và không vào thăm bố mẹ, ông bà sống ở trung tâm dưỡng lão. Hàng tháng con cháu chỉ chuyển tiền đóng góp vào tài khoản của trung tâm. Họ xem đó là đã hoàn thành trách nhiệm của mình với bố mẹ hoặc ông bà. Dù với nguyên nhân nào đi nữa thì thực trạng này cũng là sự thay đổi của đạo làm con, của chữ hiếu đối với bố mẹ theo chiều hướng tiêu cực. Ở đây thể hiện sự thiếu trách nhiệm, thiếu tình thương yêu của con cháu với người cao tuổi. Đối với người cao tuổi sự quan tâm đến đời sống tinh thần mới là quan trọng. Họ cần sự động viên, kính trọng và yêu thương hơn cả những nhu cầu vật chất.

4. Kết luận

Đa số người cao tuổi được khảo sát cho rằng ứng xử của gia đình với người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão ở mức bình thường. Tỷ lệ ý kiến cao nhất thuộc về đánh giá gia đình ít hoặc không đến thăm, bỏ mặc người cao tuổi ở trung tâm, không động viên về tinh thần, không quan tâm đến đời sống vật chất của người cao tuổi. Điều này cho thấy hành vi ứng xử của gia đình với người cao tuổi sống tại trung tâm dưỡng lão chưa được tốt. Người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão đa số không hài lòng với cách ứng xử của gia đình với họ. So với cách ứng xử của gia đình truyền thống thì đây là sự thay đổi theo chiều hướng tiêu cực.

Với kết quả nghiên cứu này cho thấy chất lượng cuộc sống của người cao tuổi ở trung tâm dưỡng lão chưa tốt nhìn từ góc độ hành vi ứng xử của gia đình đối với họ. Điều này đặt ra vấn đề giáo dục hành vi ứng xử đối với người cao tuổi trong bối cảnh của kinh tế thị trường hiện nay. Bảo lưu và phát huy sự hiếu thảo với người cao tuổi trong gia đình và xã hội luôn là cần thiết trong bất cứ bối cảnh phát triển nào của xã hội.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ văn hóa Thể thao, và du lịch, Viện Gia đình và Giới; UNICEP Việt Nam, *Các mối quan hệ trong gia đình Việt Nam*, Hà Nội, 2011.
2. Lê Thị Quý (2011), *Nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn xây dựng gia đình Việt Nam đến năm 2020*. Báo cáo đề tài cấp Nhà nước do GS. TS. Lê Thị Quý làm chủ nhiệm, Trường Đại học KHXH & NV là cơ quan chủ trì, Hà Nội.
3. Lê Ngọc Văn (2012), *Gia đình và sự biến đổi gia đình ở Việt Nam*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội.

4. Nguyễn Đức Vinh (2010), *Một số vấn đề cơ bản về thể chế và thiết chế phát triển và quản lý xã hội Việt Nam giai đoạn 2011 - 20120*. Báo cáo đề tài cấp bộ. Chủ nhiệm đề tài: Nguyễn Đức Vinh, Viện Xã hội học là cơ quan chủ trì thực hiện. Hà Nội.